

Artur Lis

Wybrane zasady postępowania administracyjnego w świetle standardów europejskich

Selected principles of administrative proceedings in the light of European standards

WSTĘP

Zasady systemu prawa to te normy prawa pozytywnego (lub ich logiczne konsekwencje), które zostały uznane za zasadnicze¹. Przy czym muszą zostać spełnione następujące przesłanki: 1) jej miejsce w hierarchicznej strukturze systemu prawa, 2) jej stosunek logiczny do innych norm, 3) rola danej normy w konstrukcji instytucji prawnej, 4) ocena

celu, zadań, funkcji, jakie norma pełni w danym kontekście funkcjonalnym². Można powiedzieć, iż w przypadku zasad postępowania administracyjnego, idzie o przepisy wyjęte przed nawias, tym samym wspólne dla całości postępowania³. Zasady ogólne Kodeksu postępowania administracyjnego ustawodawca wyodrębnił *expressis verbis* w rozdziale 2 działu I kodeksu w artykułach 6-16 k.p.a.⁴.

¹ Z. Kmiecik, *Ogólne zasady prawa i postępowania administracyjnego*, Warszawa 2000; A. Jaroszyński, *Problematyka zasad ogólnych prawa administracyjnego*, „Państwo i Prawo” 1975, z. 7, s. 43-56; tenże, *Zasady ogólne kodeksu postępowania administracyjnego*, „Organizacja – Metody – Technika” 1980, nr 6, s. 1-4; M. Stahl, *Wpływ zasad ogólnych na przekształcenia ustrojowe w administracji publicznej. Zagadnienia wybrane*, [w:] *Ewolucja prawnych form administracji publicznej. Księga jubileuszowa z okazji 60 rocznicy urodzin Profesora Ernesta Knosali*, red. L. Zacharko, A. Matan, G. Łaszczyca, Warszawa 2008, s. 239-251.

² B. Adamiak, *Nauka postępowania administracyjnego a inne dyscypliny wiedzy w sferze badań nad administracją publiczną*, [w:] *Współzależność dyscyplin badawczych w sferze administracji publicznej*, red. S. Wrzosek (i in.), Warszawa 2010, s. 171-178; tenże, *Pojęcie postępowania administracyjnego*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Nicyporuk, Lublin 2010; J. Borkowski, *Nauka postępowania administracyjnego a inne dyscypliny wiedzy w sferze badań nad administracją publiczną*, [w:] *Współzależność dyscyplin badawczych w sferze administracji publicznej*, red. S. Wrzosek (i in.), Warszawa 2010; A. Gill, *Zasady postępowania administracyjnego jako antidotum na „inkwizycyjne” cechy tego postępowania*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Nicyporuk, Lublin 2010, s. 183-187.

³ J. Jendrośka, *Reguły i zasady postępowania w administracji publicznej*, [w:] *Współczesne europejskie problemy prawa administracyjnego i administracji publicznej. W XXXV rocznicę utworzenia Instytutu Nauk Administracyjnych Uniwersytetu Wrocławskiego*, red. A. Błaś, K. Nowacki, Acta Universitatis Wratislaviensis No 2770, Prawo CCXC, Wrocław 2005, s. 141-152.

⁴ B. Adamiak, J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2012; tychże, *Postępowanie administracyjne i sądownictwo administracyjne*, Warszawa 2013; *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*,

Dokonajmy krótkiego zestawienia tych zasad⁵.

Zasady ogólne ukazują podstawowe, nadrzędne wartości i idee wspólne dla całości procedury administracyjnej, dla organów oraz uczestników postępowania. Zasady ogólne postępowania administracyjnego wynikają z art. 6-16 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego: zasada praworządności (art. 6 k.p.a.), zasada prawdy obiektywnej (art. 7 k.p.a.), zasada uwzględniania z urzędu interesu społecznego i słusznego interesu obywateli (art. 7 k.p.a.), zasada zaufania do władzy publicznej (art. 8 k.p.a.), zasada pogłębiania świadomości i kultury prawnej obywateli (art. 8 k.p.a.), zasada obowiązku udzielania informacji stronom i innym uczestnikom postępowania (art. 9 k.p.a.), zasada czynnego udziału stron w postępowaniu (art. 10 k.p.a.), zasada przekonywania (art. 11 k.p.a.), zasada szybkości i prostoty postępowania (art. 12 k.p.a.), zasada ugodowego załatwiania spornych spraw administracyjnych (art. 13 k.p.a.), zasada pisemności postępowania (art. 14 k.p.a.), zasada dwuinstancyjności postępowania (art. 15 k.p.a.), zasada trwałości ostatecznych decyzji admini-

stracyjnych (art. 16 § 1 k.p.a.), zasada sądowej weryfikacji decyzji ostatecznych (art. 16 § 2 k.p.a.). Standardem europejskim jest zasada dobrej administracji wywodząca się z idei państwa prawnego, wspólną dla tradycji konstytucyjnych państw członkowskich Unii Europejskiej. Obejmuje ona między innymi obowiązek starannego i bezstronnego zbadania relevantnych okoliczności sprawy, obowiązek rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie, obowiązek uzasadnienia decyzji, prawo do bycia wysłuchanym i dostępu do akt⁶.

ZASADY OGÓLNE KPA

Zasada praworządności (legalności) została wzmocniona art. 7 Konstytucji RP, zgodnie z którym organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa⁷. Wzmocnienie regulacji kodeksowej odpowiednią normą konstytucyjną oznacza, że zasada legalizmu przyjmuje prymat w stosunku do pozostałych zasad wyrażonych w k.p.a.⁸. Organy administracji publicznej mogą działać tylko wtedy, kiedy zezwala im na to odpowiedni przepis prawa. Zasada ta nakłada na organ administracji publicznej obowiązek stosowania obowiązującego prawa bez moż-

red. M. Wierzbowski, A. Wiktorowska, Warszawa 2013; G. Łaszczyca, C. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, t. 1, *Komentarz do art. 1-103*, t. 2, *Komentarz do art. 104-269*, Warszawa 2010. Zob. J. Borkowski, *Przemiany prawne kodeksu postępowania administracyjnego*, [w:] *Studia z prawa administracyjnego i nauki o administracji. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. zw. dr. hab. Janowi Szreniawskiemu*, red. Z. Czarnik, Z. Niewiadomski, J. Poślusznny, J. Stelmasiak, Przemysł-Rzeszów 2011, s. 100-116.

⁵ J. Jendrośka, *Zasady postępowania administracyjnego*, [w:] *Księga pamiątkowa profesora Eugeniusza Ochendowskiego*, Toruń 1999, s. 147-155; P. Krzykowski, A. Brzuzy, *Zasady ogólne kodeksu postępowania administracyjnego w orzecznictwie sądów administracyjnych*, Olsztyn 2009; M. Kotulska, *Zasady prawa i postępowania administracyjnego - pojęcie i funkcje na tle ogólnej teorii prawa i dyscyplin szczegółowych*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G, LVI/LVII 2009/2010, s. 127-149.

⁶ Za: *Prawo administracyjne pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, red. M. Stahl i in., Warszawa 2009, s. 105 i nn.

⁷ A. Lis, *Zasada praworządności art. 6 k.p.a.. Uwagi porównawcze*, [w:] *Praworządność i co dalej...?*, red. J. Luty, R. Piestrak, Stalowa Wola 2012, s. 105-115.

⁸ Kozicka, M. Psczyński, *Praworządność a interes indywidualny i interes społeczny - dylematy imperium et libertas*, [w:] *Między tradycją a przyszłością w nauce prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Janowi Bociowi*, red. J. Supernat, Wrocław 2009, s. 391-401.

liwości kwestionowania jego legalności, formułuje zakaz działania w oparciu o przepisy prawa wewnętrznego, w tym zarządzenia Prezesa RM i uchwały RM. Działanie organów administracji publicznej obejmuje następujące etapy: 1. ustalenie obowiązującej normy prawnej mającej zastosowanie w rozstrzyganej sprawie; 2. ustalenie stanu faktycznego; 3. wyrażenie ustalonego stanu faktycznego sprawy w języku obowiązującej normy prawnej; 4. powiązanie ustalonych faktów z treścią normy prawnej (subsumpcja) oraz określenie na podstawie zastosowanej normy prawnej skutków prawnych stanu faktycznego uznanego za udowodniony. Nakłada ona na organ administracji publicznej obowiązek stosowania obowiązującego prawa bez możliwości kwestionowania jego legalności⁹.

W świetle zasady prawdy obiektywnej (art. 7 k.p.a.) organy administracji publicznej z urzędu lub na wniosek stron podejmują wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy¹⁰. Obejmuje dwa konkretne wymogi: 1. określenia z urzędu dowodów niezbędnych do ustalenia stanu faktycznego sprawy; 2. przeprowadzenia z urzędu wskazanych dowodów. W postępowaniach prowadzonych z urzędu ciężar dowodowy spoczywa na organie, a przerzucenie tego obowiązku na stronę postępowania będzie naruszeniem art. 7 k.p.a.. Reguła ta podlega modyfikacji, gdy postępowanie toczy się z wniosku stro-

ny. Konkretyzację tej zasady stanowi art. 77 § 1 k.p.a., z treści którego wynika dla organu administracji publicznej obowiązek zgromadzenia w sposób wyczerpujący materiału dowodowego, a następnie wyczerpującego rozpatrzenia całokształtu tego materiału celem prawidłowego ustalenia podstawy faktycznej decyzji administracyjnej. Obowiązek rozpatrzenia całego materiału dowodowego jest związany z zasadą swobodnej oceny dowodów. Do instytucji procesowych postępowania administracyjnego, które urzeczywistniają art. 7 k.p.a., należą w szczególności: 1. otwarty katalog środków dowodowych; 2. zasada różnej mocy środków dowodowych; 3. konstrukcja prawna postanowienia dowodowego; 3. prawo strony do czynnego udziału w każdym stadium postępowania; 4. zasada swobodnej oceny dowodów; 5. instytucja wyłączenia pracownika i organu administracji publicznej od załatwienia sprawy w sytuacji bezpośredniego zaangażowania w sprawę lub bliskości wobec strony postępowania.

Końcowa część art. 7 k.p.a. nakazuje organowi administracji załatwiać sprawę z uwzględnieniem interesu społecznego oraz słusznego interesu obywateli. Nie oznacza to, iż organ ma zawsze obowiązek załatwić sprawę, zgodnie z wnioskiem czy oczekiwaniem strony¹¹. Interes społeczny to powstający w wyniku dokonanego rozstrzygnięcia stan faktyczny wywołujący pozytywną ocenę ze względu na realizację lub ochronę wartości

⁹ Adamiak, *Prawo do procesu na drodze administracyjnej jako gwarancja realizacji zasady demokratycznego państwa prawnego*, [w:] *Instytucje procesu administracyjnego i sądownictwa administracyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. nadzw. dr. hab. Ludwikowi Żukowskiemu*, red. J. Poślusznny, Z. Czarnik, R., Sawuła, Przemysław-Rzeszów 2009, s. 29-43.

¹⁰ M. Podłęśny, *Zasada prawdy obiektywnej w postępowaniu administracyjnym*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010, s. 643-649.

¹¹ K. A. Wąsowski, *Próba aktywizacji stron w postępowaniu administracyjnym w świetle nowego brzmienia art. 7 kodeksu postępowania administracyjnego*, [w:] *Prace studialne Warszawskiego Seminarium Aksjologii Administracji. Szkice z zakresu prawa administracyjnego*, red. Z. Cieślak, K. Zalasieńska, Wrocław-Warszawa 2012, s. 213-217.

społecznie uznanych za pożądane. W przypadku konfliktu (sprzeczności) interesu społecznego ze słusznym interesem obywateli załatwienie sprawy przez organ administracji publicznej powinno być wyrazem pogodzenia tych interesów. Zasada ta ma znaczenie w zakresie uznania administracyjnego - domniemanie prymatu interesu indywidualnego nad interesem społecznym w demokratycznym państwie prawnym.

Zasada zaufania obywateli do władzy publicznej (art. 8 k.p.a.) jest wywodzona z wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP zasady demokratycznego państwa prawnego¹². Jedną z podstawowych zaleceń konkretyzujących zasadę zaufania do władzy publicznej jest obowiązek równego traktowania stron postępowania administracyjnego przez organy administracji publicznej¹³. Komponentem zasady zaufania do władzy publicznej jest także zasada pewności w sferze stosowania prawa¹⁴. Zasadę pogłębiania zaufania obywateli dla organów władzy należy odczytywać w kontekście realizacji konstytucyjnej zasady równości wobec prawa (art. 32 Konstytucji RP). Szczegółowe wymogi, zachowania służące realizacji tej zasady: 1. zasada równości wobec prawa; 2. spójność poglądów wyrażanych w decyzjach organów administracyjnych w odniesieniu do tego samego adresata i na tle takich samych stanów

faktycznych; 3. zasada bezstronności postępowania; 4. zasada wyjaśniania rzeczywistej woli strony; 5. zasada rozstrzygania wątpliwości na korzyść jednostki.

Zasada obowiązku udzielania informacji stronom i innym uczestnikom postępowania (art. 9 k.p.a.) formułuje dwa obowiązki, których treść zależy od podmiotu postępowania: 1. w odniesieniu do strony: należyte i wyczerpujące informowanie o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na jej prawa lub obowiązki; 2. w odniesieniu do pozostałych podmiotów postępowania: czuwanie, aby nie poniosły szkody z powodu nieznamośności prawa i udzielanie im niezbędnych wskazówek i wyjaśnień¹⁵. Zaniechanie przez organ wykonania obowiązku informowania o okolicznościach faktycznych i prawnych istotnych dla sprawy jest wystarczającą podstawą do uchylenia decyzji administracyjnej¹⁶. Zasada obowiązku udzielania informacji jest funkcjonalnie powiązana z zasadą prawdy obiektywnej¹⁷. Organ administracji publicznej w sposób szczególny powinien wykazać dbałość o zapewnienie należytej i wyczerpującej informacji stronie postępowania: 1. w sprawach, w których zachowanie strony wyraźnie wskazuje na jej brak orientacji w przepisach postępowania administracyjnego; 2. w sprawach o szczególnym przedmiocie postępowania; 3. w sytuacji gdy z zachowania

¹² A. Wiktorowska, *Zasada ogólna zaufania do administracji publicznej*, [w:] *Instytucje procesu administracyjnego i sądowo administracyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. nadzw. dr. hab. Ludwikowi Żukowskiemu*, red. J. Postuszny, Z. Czarnik. R. Sawuła, Przemysł – Rzeszów 2009, s. 365.

¹³ K. Celińska-Grzegorzczak, *Zasada pogłębiania zaufania obywateli do organów państwa w orzecznictwie sądów administracyjnych*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010, s. 59.

¹⁴ R. Kędziora, *Prawne determinanty ochrony zaufania obywateli do administracji publicznej*, [w:] *Prawne i aksjologiczne aspekty służby publicznej*, red. M. Miaszkowska-Daszkiewicz, M. Mazuryk, Lublin-Warszawa 2010, s. 207.

¹⁵ H. Knysiak-Molczyk, *Prawo do informacji w postępowaniu administracyjnym, sądowoadministracyjnym oraz w ustawie o dostępie do informacji publicznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2010, nr 3, s. 66-79.

¹⁶ Martysz, *Prawo do informacji w polskim postępowaniu administracyjnym*, [w:] *Internet. Ochrona wolności, własności i bezpieczeństwa*, red. G. Szpor, Warszawa 2011, s. 172-182.

¹⁷ W. Taras, *Zasada informowania o postępowaniu administracyjnym*, „Organizacja – Metody – Technika” 1986, nr 8-9.

strony, jej rozwoju psychicznego czy też stanu zdrowia wynika, że informacja organu nie dotarła do strony.

Zasada czynnego udziału strony w postępowaniu administracyjnym została sformułowana w art. 10 § 1 k.p.a. w postaci dwóch obowiązków prawnych nałożonych na organy administracji publicznej: 1. zapewnienie stronom czynnego udziału w każdym stadium postępowania; 2. umożliwienie stronom wypowiedzenia się co do całokształtu zebranych w sprawie dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań¹⁸. Ogólnym obowiązkiem jest zapewnienie stronie prawa do czynnego udziału w każdym stadium postępowania (od wszczęcia do momentu uzyskania przez decyzję charakteru ostatecznej)¹⁹. Odstępstwo od zasady jest stan wyższej konieczności²⁰, a jej naruszenie skutkuje wadliwością prowadzącą do wznowienia postępowania (art. 145 § 1 pkt 4 k.p.a.). Jeżeli strona bez własnej winy nie brała udziału w postępowaniu, a organ pomimo tego wydał rozstrzygnięcie to wówczas stronie przysługuje wniosek o wznowienie postępowania²¹.

W świetle art. 11 k.p.a. statuującego zasadę przekonywania - strona ma prawo wiedzieć, jakimi przesłankami kierował się organ, który wydawał zapadłe w sprawie rozstrzygnięcie²². Obowiązek przekonywania ma na celu doprowadzenie w miarę możliwości do wykonania przez stronę decyzji bez potrzeby stosowania środków przymusu²³. Zasada ta obejmuje całokształt działań organu administracji publicznej w toku postępowania (udzielanie właściwej informacji, przeprowadzenie rozprawy administracyjnej).

Z zasady szybkości i prostoty postępowania (art. 12 k.p.a.) dla organów administracji publicznej wynikają obowiązki: 1. szybkiego, ale zarazem wnikliwego działania w sprawie; 2. działania zgodnego z ekonomiką procesową, które wyraża się w używaniu możliwie najprostszych środków prowadzących do załatwienia sprawy²⁴. Realizacji zasady szybkości postępowania podporządkowane zostały przepisy o załatwianiu spraw zawarte w art. 35-38 k.p.a.²⁵. Kodeksowe instytucje przeciwdziałania milczeniu: 1. wyznaczenie maksymalnych realnych terminów załatwiania

¹⁸ A. Skóra, *Europejskie standardy uczestnictwa (Partizipation) w postępowaniu administracyjnym, w którym bierze udział znaczna liczba podmiotów*, [w:] *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, red. Z. Janku (i in.), Wrocław 2005, s. 562-570.

¹⁹ M. Marcinik, *Zasada czynnego udziału strony w postępowaniu administracyjnym w świetle orzecznictwa NSA*, [w:] *Prawo administracyjne w okresie transformacji ustrojowej*, red. E. Knosola, A. Matan, G. Łoszczyca, Kraków 1999, s. 331-345.

W. Taras, *Instytucje prawne umożliwiające obywatelowi czynny udział w postępowaniu administracyjnym w świetle orzecznictwa NSA*, Annales UMCS. Sectio G. Ius, vol. XXXIV, Lublin 1987.

²¹ K. Celińska-Grzegorzczak, *Zasada pogłębienia zaufania obywateli do organów państwa w orzecznictwie sądów administracyjnych*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.

²² J. Łętowski, *Zasada zaufania w stosunkach między obywatelem i administracją*, [w:] *Państwo. Prawo. Obywatel*, red. J. Łętowski, W. Sokolewicz, Ossolineum 1989.

²³ A. Wiktorowska, *Zasada przekonywania w kodeksie postępowania administracyjnego*, [w:] *Współczesne zagadnienia prawa i procedury administracyjnej. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. zw. dr. hab. Jackowi M. Langowi*, red. M. Wierzbowski (i in.), Warszawa 2009, s. 365-373.

²⁴ P. Dobosz, *Bezczynność administracji publicznej w postępowaniu administracyjnym*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010, s. 145-159; tenże, *Milczenie i bezczynność w prawie administracyjnym*, Kraków 2011.

²⁵ A. Korzeniowska-Polak, *Zażalenie na przewlekłość postępowania administracyjnego*, [w:] *Analiza i ocena zmian kodeksu postępowania administracyjnego w latach 2010-2011*, red. M. Błachucki, i in., Warszawa 2012, s. 127-148.

spraw (art. 35 k.p.a.); 2. instytucja sygnalizacji (art. 36 k.p.a.); 3. środki prawne przeciwdziałania milczeniu organu (zażalenie – art. 37 k.p.a. i skarga do sądu administracyjnego – art. 3 § 2 pkt 8 ustawy z 30.08.2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi - tekst pierwotny Dz.U. z 20 września 2002 r. Nr 153, poz. 1270; tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 270) ; 4. odpowiedzialność dyscyplinarna, porządkowa lub inna przewidziana przepisami prawa (art. 38 k.p.a.).

Przejdźmy teraz do zasady ugodowego załatwiania spornych spraw administracyjnych (art. 13. k.p.a.). Istota ugody administracyjnej wyraża się w uzgodnieniu spornych interesów, dokonanych przez strony w toku postępowania administracyjnego przed organem administracji publicznej²⁶. W danym postępowaniu muszą uczestniczyć co najmniej dwie strony, a ich interesy muszą mieć charakter sporny²⁷. Zawarcie ugody następuje zawsze pomiędzy stronami, a organ administracji formalnie zatwierdza zawarte w niej rozstrzygnięcie²⁸. Z kolei przesłanki dopuszczalności ugody to: 1. przesłanki prawne: a) sporność interesów stron tego samego postępowania administracyjnego, b) zawarcie ugody przyczyni się do uproszczenia lub przyspieszenia postępowania, c) przemawia za tym charakter sprawy

(problem podzielności przedmiotu postępowania), d) nie sprzeciwia się temu przepis prawa; 2. przesłanka faktyczna (wola stron zawarcia ugody, wola o charakterze dobrowolnym).

Zgodnie z treścią art. 14 § 1 k.p.a. sprawa powinna być załatwiona w formie pisemnej. Na mocy art. 14 § 2 k.p.a. przewidziano możliwość ustnego załatwienia sprawy, o ile przemawia za tym interes strony, a przepis prawa nie sprzeciwia się takiemu załatwieniu sprawy²⁹. Forma dokumentu elektronicznego oraz forma pisemna są równorzędnymi i równoprawnymi w skutkach formami załatwiania spraw w postępowaniu administracyjnym³⁰. Granice ustnego załatwienia sprawy to: 1. musi za tym przemawiać interes strony, 2. przepis prawa nie stoi temu na przeszkodzie.

Na podstawie art. 15 k.p.a. oraz stanowiącego jego konkretyzację art. 127 k.p.a. istotę zasady dwuinstancyjności można ująć jako gwarancję procesową strony postępowania administracyjnego³¹. Istotą rozpatrywania sprawy w dwóch instancjach jest możliwość weryfikacji rozstrzygnięcia, przez organ wyższego stopnia³². Funkcją postępowania odwoławczego jest kontrola działania organu pierwszej instancji, zaś celem jest merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy od początku, ponieważ organ odwoławczy nie jest związany

²⁶ A. Brzuzy, *Zasada ugodowego załatwiania spraw*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010, s. 53.

²⁷ Z. Janku, *Czy ugoda administracyjna jest formą działania administracji publicznej*, [w:] *Ewolucja prawnych form administracji publicznej*, red. L. Zacharko, A. Matan, G. Łaszczyca, Warszawa 2008.

²⁸ Cz. Martysz, *Instytucja ugody jako gwarancja ochrony praw strony w postępowaniu administracyjnym*, [w:] *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, red. J. Filipek, Bielsko-Biała 2003, s. 391.

²⁹ A. Zieliński, *Zasady prawa administracyjnego w świetle orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego*, [w:] *Studia i materiały do raportu o stanie prawa*, cz. 2, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1985.

³⁰ Szerzej: R. Kędziora, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2011; tenże, *Ogólne postępowanie administracyjne*, Warszawa 2012, s. 95-141.

³¹ Adamiak, *Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania administracyjnego*, [w:] *Pozycja samorządowych kolegiów odwoławczych w postępowaniu administracyjnym*, red. C. Martysz, A. Matan, Kraków 2005, s. 19-26.

³² H. Knysiak-Molczyk, *Dwuinstancyjność postępowania administracyjnego i sądowoadministracyjnego*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010, s. 337.

ny ustaleniami i oceną dowodów, dokonany-
mi przez organ I instancji³³.

Artykuł 16 k.p.a. dotyczy zasady trwałości ostatecznych decyzji administracyjnych. Decyzjami ostatecznymi są te decyzje, od których nie służy odwołanie w administracyjnym toku instancji lub wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy³⁴. Do decyzji ostatecznych należy zaliczyć: 1. decyzje wydane w I instancji, od których nie wniesiono odwołania lub wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy w terminie przewidzianym ustawą, 2. decyzje wydane przez organ odwoławczy, 3. decyzje, które są ostateczne z mocy przepisów szczególnych. Wraz z wydaniem decyzji ostatecznej ulega zakończeniu konkretna sprawa administracyjna³⁵. Wyjątki od zasady trwałości decyzji ostatecznej: 1. Postępowanie w sprawie wznowienia postępowania administracyjnego (art. 145-152 k.p.a.), które stwarza prawną możliwość ponownego rozpatrzenia sprawy i wydania nowej decyzji, w sytuacji gdy postępowanie zakończone zaskarżoną decyzją ostateczną było dotknięte kwalifikowaną wadą wskazaną w art. 145, 145a § 1 i art. 145b § 1 k.p.a.; 2. postępowanie w sprawie stwierdzenia nieważności decyzji (art. 156-159 k.p.a.), które zmierza do wyeliminowania z obrotu prawnego decyzji administracyjnej

zawierającej jedną z kwalifikowanych wad prawnych wyliczonych w art. 156 § 1 k.p.a.; 3. postępowanie mające na celu uchylenie lub zmianę decyzji administracyjnej dotkniętej wadą niekwalifikowaną lub decyzji prawidłowej ze względu na konieczność dostosowania rozstrzygnięcia do wymogów interesu publicznego lub indywidualnego (art. 154 i 155 k.p.a.); 4. postępowanie w sprawie uchylenia lub zmiany w niezbędnym zakresie decyzji ostatecznej w okolicznościach stanu nagłej konieczności administracyjnej (art. 161 k.p.a.); 5. postępowanie w sprawie stwierdzenia wygaśnięcia decyzji administracyjnej (art. 162 § 1 i 3 k.p.a.); 6. postępowanie w sprawie uchylenia decyzji administracyjnej w okolicznościach określonych w art. 162 § 2 k.p.a.; 7. postępowanie w sprawie uchylenia lub zmiany decyzji, na mocy której strona nabyła prawo, przewidziane w przepisach szczególnych, do których odsyła art. 163 k.p.a.³⁶. Zgodnie z art. 16 ust. 2 k.p.a. decyzje mogą być zaskarżane do sądu administracyjnego z powodu ich niezgodności z prawem³⁷. Zasady i tryb zaskarżania decyzji do sądu administracyjnego określa ustawa z 30.08.2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst pierwotny Dz.U. z 20 września 2002 r. Nr 153, poz. 1270; tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 270)³⁸.

³³ J. Stelmasiak, *Dwuinstancyjne postępowanie administracyjne w świetle reform ustroju administracji publicznej*, [w:] *Aktualne problemy administracji i prawa administracyjnego*, Przemysł-Rzeszów 2003, s. 90-101.

³⁴ Feret, *Decyzja administracyjna podstawową formą rozstrzygania indywidualnych spraw administracyjnych - rozważania na przykładzie decyzji podatkowych*, [w:] *Prawo administracyjne w okresie transformacji ustrojowej*, red. E. Knosala, A. Matan, G. Łaszczyca, Kraków 1999, s. 281-294.

³⁵ P. Chałas, *Zastosowanie zasad ogólnych postępowania administracyjnego w formułowaniu uzasadnienia faktycznego decyzji administracyjnej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2009, nr 1, s. 57-70.

³⁶ Szerzej: E. Bojanowski, Z. Cieślak, J. Lang, *Postępowanie administracyjne i postępowanie przed sądami administracyjnymi*, red. J. Lang, Warszawa 2010.

³⁷ J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego a sądowa kontrola administracji*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Nicyporuk, Lublin 2010.

³⁸ Bojanowski, *Stwierdzenie wydania decyzji administracyjnej z naruszeniem prawa w kodeksie postępowania administracyjnego*, [w:] *Procedura administracyjna wobec wyzwań współczesności*, Łódź 2004, s. 47-53.

Kontroli podlegają wszystkie co do zasady decyzje administracyjne³⁹.

Zasada dobrej administracji stanowi ogólną zasadę wywodzącą się z idei państwa prawnego, wspólną dla tradycji konstytucyjnych państw członkowskich Unii Europejskiej⁴⁰. Można jednak zauważyć, iż zasada ta nie stanowi szczególnej reguły proceduralnej o jednorodnym zakresie i skutkach prawnych, lecz zbiór określonych praw jednostek i obowiązków unijnej administracji. Prawo do dobrej administracji nie jest samo w sobie podstawą uprawnień dla jednostki, lecz działa poprzez składające się na nie elementy, które w istocie stanowią zasady ogólne prawa Unii Europejskiej⁴¹.

Obowiązek starannego i bezstronnego zbadania wszystkich okoliczności sprawy - w ten sposób zapewnia się jednostki o tym, że decyzje w ich sprawach są podejmowane po dokładnym i pełnym zbadaniu stanu faktycznego i prawnego sprawy⁴². Obowiązek załatwiania spraw w rozsądnym terminie - od instytucji Unii Europejskiej wymaga się tym samym, aby przeprowadzały w rozsądnym terminie wszystkie czynności, które są niezbędne do wydania decyzji w sprawie,

przy czym muszą unikać beczynności, opieszałości oraz wszelkich nieusprawiedliwionych opóźnień⁴³. Obowiązek uzasadniania decyzji - uzasadnienie decyzji powinno określać podstawy prawne i faktyczne podjętej decyzji w sprawie, w taki sposób, żeby zainteresowany mógł je poznać, a właściwy sąd przeprowadzić kontrolę⁴⁴. Prawo do bycia wysłuchanym - prawo do bycia wysłuchanym stanowi istotny element prawa do obrony w postępowaniu administracyjnym, ponieważ umożliwia jednostce zajęcie stanowiska w przedmiocie stawianych jej zarzutów, zebranego materiału dowodowego oraz wszelkich okoliczności sprawy, zanim zostanie podjęty środek, który negatywnie wpłynie na jej sytuację⁴⁵. Prawo dostępu do akt sprawy - stronom postępowania powinny zostać przekazane wszystkie dokumenty znajdujące się w aktach sprawy, które są przydatne dla obrony. Gwarantując dostęp do akt, próbuje się w pewnym stopniu wyrównać nierównorzędnność pozycji unijnej administracji i jednostek będących uczestnikami postępowania administracyjnego⁴⁶.

³⁹ M. Bogusz, *Zaskarżanie decyzji administracyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego*, Warszawa 1997; Kamiński M., *Nieważność decyzji administracyjnej. Studium teoretyczne*, Kraków 2006.

⁴⁰ E. Bojanowski, *Zasada dobrej administracji (kilka refleksji)*, [w:] *Studia z prawa administracyjnego i nauki o administracji. Księga jubileuszowa dedykowana prof. zw. dr. hab. Janowi Szreniawskiemu*, Przemysław-Rzeszów 2011, s. 77-82.

⁴¹ Zob. K. Milecka, *Zasada dobrej administracji w orzecznictwie sądów unijnych*. Cz. 1-2. „Europejski Przegląd Sądowy” 2012, nr 2, s. 33-38; nr 3, s. 28-32; Z. Niewiadomski, *Polski model sądownictwa administracyjnego a prawo do dobrej administracji*, [w:] *Polski model sądownictwa administracyjnego*, red. J. Stelmasiak, J. Nicyporuk, S. Fundowicz, Lublin 2003, s. 253-256.

⁴² K. Orzeszyna, *Prawo do dobrej administracji*, [w:] *Nauka administracji*, red. M. Karpiuk, W. Kitler, Warszawa 2013, s. 28-38; W. Chróścielewski, Z. Kmiecik, *Kodeks postępowania administracyjnego a prawo do dobrej administracji*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Nicyporuk, Lublin 2010, s. 67-77.

⁴³ A. Gronkiewicz, *Zasady ogólne postępowania administracyjnego a zasady Kodeksu Dobrych Praktyk Administracji*, [w:] *Zasady prawa. Materiały konferencyjne*, red. C. Martysz, A. Matan, Z. Tobor, Bydgoszcz-Katowice 2007, s. 55-74.

⁴⁴ A. I. Jackiewicz, *Prawo do dobrej administracji jako standard europejski*, Toruń 2008, 36-67, 103-135.

⁴⁵ A. Lis, *Prawo do dobrej administracji podstawa praworządności*, [w:] *Praworządność w dobie kryzysu*, red. J. Luty, R. Piestrak, Stalowa Wola 2013, s. 31-54; tenże, *The Right to Good Administration – Outline*, [w:] *Świat wirtualny a świat realny*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2013, s. 255-269.

⁴⁶ Tenże, *Zasady postępowania administracyjnego a prawo do dobrej administracji*, [w:] *Korzenie i ewolucja instytucji prawa sądowego*, red. D. Gil, Lublin 2013, s. 357-369.

ZAKOŃCZENIE

Ewolucja prawa polskiego w dobie europeizacji, to nie tylko problem teoretyczny, ale praktyczny, który winien być w sposób zdecydowany podkreślany zwłaszcza na tle norm konstytucyjnych, zobowiązań prawnomiędzynarodowych, jak i poszczególnych gałęzi prawa⁴⁷. Jako przejaw szczególnej europeizacji można wskazać standaryzację zewnętrzną prawa, w tym konkretnym przypadku zasad prawa i postępowania administracyjnego⁴⁸. Prawo staje się systemem naczyń połączonych, gdzie pewne rozwiązania modelowe - zasady i standardy prawne, dookreślają porządki szczególne⁴⁹. Odbywa się to między innymi przez rozwijanie w Unii Europejskiej⁵⁰ koncepcji zasad ogólnych postępowania administracyjnego jako konstrukcji otwartej, łączącej właściwe dla demokratycznego państwa prawnego⁵¹ oraz europejskiej tradycji prawnej założenia i wartości⁵².

SŁOWA KLUCZOWE

postępowanie administracyjne, zasady ogólne, prawo do dobrej administracji, europeizacja

STRESZCZENIE

Zasady ogólne ukazują podstawowe, nadrzędne wartości i idee wspólne dla całości procedury administracyjnej, dla organów oraz uczestników postępowania. Zasady ogólne postępowania administracyjnego wynikają z art. 6-16 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego: zasada praworządności (art. 6 k.p.a.), zasada prawdy obiektywnej (art. 7 k.p.a.), zasada uwzględniania z urzędu interesu społecznego i słusznego interesu obywateli (art. 7 k.p.a.), zasada zaufania do władzy publicznej (art. 8 k.p.a.), zasada pogłębiania świadomości i kultury prawnej obywateli (art. 8 k.p.a.), zasada obowiązku udzielania informacji stronom i innym uczestnikom postępowania (art. 9 k.p.a.), zasada czynnego udziału stron w postępowaniu (art. 10 k.p.a.), zasada przekonywania (art. 11 k.p.a.), zasada szybkości i prostoty postępowania (art. 12 k.p.a.), zasada ugodowego załatwiania spornych spraw administracyjnych (art. 13 k.p.a.), zasada pisemności postępowania (art. 14 k.p.a.), zasada dwuinstancyjności postępowania (art. 15 k.p.a.), zasada trwałości ostatecznych decyzji administracyjnych (art. 16 § 1 k.p.a.), zasada sądowej weryfikacji decyzji ostatecznych

⁴⁷ Adamiak, *Europeizacja prawa postępowania administracyjnego*, [w:] *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, red. Z. Janku (i in.), Wrocław 2005.

⁴⁸ T. Bąkowski, *Europejskie uwarunkowania zasad polskiego prawa administracyjnego (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, red. Z. Janku (i in.), Wrocław 2005; R. Hauser, A. Skoczylas, *Rola zasad ogólnych postępowania administracyjnego w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.

⁴⁹ *Ewolucja prawa polskiego w dobie globalizacji*, red. D. Tyrawa, Lublin 2013; Z. Kmiecik, *Europejskie standardy prawa i postępowania administracyjnego a ustalenia orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998, z. 1.

⁵⁰ M. Jaśkowska, *Kodeks postępowania administracyjnego w perspektywie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej*, [w:] *Procedura administracyjna wobec wyzwań współczesności*, Łódź 2004.

⁵¹ J. Dąbrowska, I. Kube, *Zasada państwa prawnego w praktyce orzeczniczej Naczelnego Sądu Administracyjnego*, Warszawa 1997; *Państwo prawa. Administracja. Sądownictwo. Prace dedykowane prof. dr. hab. Januszowi Łętowskiemu w 60. rocznicę urodzin*, red. A. Łopatka, A. Wróbel, S. Kiewlicz, Warszawa 1999.

⁵² *Postępowanie administracyjne w Europie*, red. Z. Kmiecik, Warszawa 2010.

(art. 16 § 2 k.p.a.). Standardem europejskim jest zasada dobrej administracji wywodząca się z idei państwa prawnego, wspólną dla tradycji konstytucyjnych państw członkowskich Unii Europejskiej. Obejmuje ona między innymi obowiązek starannego i bezstronnego zbadania relewantnych okoliczności sprawy, obowiązek rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie, obowiązek uzasadnienia decyzji, prawo do bycia wysłuchanym i dostępu do akt.

SUMMARY

General principles demonstrate basic overarching values and ideas common to the whole administrative procedure for authorities and participants in the proceedings. General rules of administrative procedure arise from art. 6-16 of the Act of 14 June 1960 on the Polish Code of Administrative Proceedings (k.p.a.): the rule of law (Art. 6 k.p.a.), the principle of objective truth (Art. 7 k.p.a.), principle to take account of the office of the public interest and the legitimate interests of citizens (Art. 7 k.p.a.), the principle of trust in public authorities (Art. 8 k.p.a.), principle to

raise awareness and legal culture of citizens (Art. 8 k.p.a.), the principle of the duty to provide information to the parties and other participants in the proceedings (Art. 9 k.p.a.), principle of active participation of the parties in the proceedings (Art. 10 k.p.a.), the principle of persuasion (Art. 11 k.p.a.), the principle of speed and simplicity of the procedure (Art. 12 k.p.a.), rule amicable settlement of administrative disputes (Art. 13 k.p.a.), rule written form of the proceedings (Art. 14 k.p.a.), the principle of two-instance proceedings (Art. 15 k.p.a.), the principle of sustainability of final administrative decisions (Art. 16 § 1 k.p.a.), the principle of judicial review of decisions final (Art. 16 § 2 k.p.a.). European standard is the principle of good administration derived from the idea of the rule of law, the constitutional traditions common to the Member States of the European Union. It includes, inter alia, the obligation to examine carefully and impartially of relevant circumstances of the case, the obligation to hear the case within a reasonable time, the obligation to give reasons for decisions, the right to be heard and access to the file.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.U. UE C z dnia 14 grudnia 2007 r. Nr 303, poz.1).
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2013 r., poz. 267 - tekst jednolity).
- Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2013 r., poz. 235 - tekst jednolity).
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2012 r. Nr 270 - tekst jednolity).
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2001 r. Nr 112, poz.1198 ze zm.).

Literatura:

- Adamiak B., Borkowski J., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Adamiak B., Borkowski J., *Postępowanie administracyjne i sądowoadministracyjne*, Warszawa 2013.
- Adamiak B., *Europeizacja prawa postępowania administracyjnego*, [w:] *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, red. Z. Janku (i in.), Wrocław 2005.
- Adamiak B., *Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania administracyjnego*, [w:] *Pozycja samorządowych kolegiów odwoławczych w postępowaniu administracyjnym*, red. C. Martysz, A. Matan, Kraków 2005.
- Adamiak B., *Nauka postępowania administracyjnego a inne dyscypliny wiedzy w sferze badań nad administracją publiczną*, [w:] *Współzależność dyscyplin badawczych w sferze administracji publicznej*, red. S. Wrzosek (i in.), Warszawa 2010.
- Adamiak B., *Pojęcie postępowania administracyjnego*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Adamiak B., *Prawo do procesu na drodze administracyjnej jako gwarancja realizacji zasady demokratycznego państwa prawnego* [w:] *Instytucje procesu administracyjnego i sądowoadministracyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. nadzw. dr. hab. Ludwikowi Żukowskiemu*, red. J. Połuszny, Z. Czarnik, R., Sawuła, Przemysław-Rzeszów 2009.
- Bąkowski T., *Europejskie uwarunkowania zasad polskiego prawa administracyjnego (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, red. Z. Janku (i in.), Wrocław 2005.
- Bogusz M., *Zaskarżanie decyzji administracyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego*, Warszawa 1997.
- Bojanowski E., Cieślak Z., Lang J., *Postępowanie administracyjne i postępowanie przed sądami administracyjnymi*, red. J. Lang, Warszawa 2010.
- Bojanowski E., *Stwierdzenie wydania decyzji administracyjnej z naruszeniem prawa w kodeksie postępowania administracyjnego*, [w:] *Procedura administracyjna wobec wyzwań współczesności*, Łódź 2004.
- Bojanowski E., *Zasada dobrej administracji (kilka refleksji)*, [w:] *Studia z prawa administracyjnego i nauki o administracji. Księga jubileuszowa dedykowana prof. zw. dr. hab. Janowi Szreniawskiemu*, Przemysław-Rzeszów 2011.
- Borkowski J., *Kodeks postępowania administracyjnego a sądowa kontrola administracji*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Borkowski J., *Nauka postępowania administracyjnego a inne dyscypliny wiedzy w sferze badań nad administracją publiczną*, [w:] *Współzależność dyscyplin badawczych w sferze administracji publicznej*, red. S. Wrzosek (i in.), Warszawa 2010.
- Borkowski J., *Przemiany prawne kodeksu postępowania administracyjnego*, [w:] *Studia z prawa administracyjnego i nauki o administracji. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. zw. dr. hab. Janowi Szreniawskiemu*, red. Z. Czarnik, Z. Niewiadomski, J. Połuszny, J. Stelmasiak, Przemysław-Rzeszów 2011.
- Brzuz A., *Zasada ugodowego załatwiania spraw*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Celińska-Grzegorzcyk K., *Zasada pogłębienia zaufania obywateli do organów państwa w orzecznictwie sądów administracyjnych*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Chałas P., *Zastosowanie zasad ogólnych postępowania administracyjnego w formułowaniu uzasadnienia faktycznego decyzji administracyjnej*, PPPubl. 2009, nr 1.
- Chróścielewski W., Kmiecik Z., *Kodeks postępowania administracyjnego a prawo do dobrej administracji*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Dąbrowska J., Kube I., *Zasada państwa prawnego w praktyce orzeczniczej Naczelnego Sądu Administracyjnego*, Warszawa 1997.
- Dobosz P., *Bezczynność administracji publicznej w postępowaniu administracyjnym*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Dobosz P., *Milczenie i beczynność w prawie administracyjnym*, Kraków 2011.
- Ewolucja prawa polskiego w dobie globalizacji, red. D. Tyrawa, Lublin 2013.

- Feret E., *Decyzja administracyjna podstawową formą rozstrzygania indywidualnych spraw administracyjnych - rozważania na przykładzie decyzji podatkowych*, [w:] *Prawo administracyjne w okresie transformacji ustrojowej*, red. E. Knosala, A. Matan, G. Łaszczyca, Kraków 1999.
- Gill A., *Zasady postępowania administracyjnego jako antidotum na „inkwizycyjne” cechy tego postępowania*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Gronkiewicz A., *Zasady ogólne postępowania administracyjnego a zasady Kodeksu Dobrych Praktyk Administracji*, [w:] *Zasady prawa. Materiały konferencyjne*, red. C. Martysz, A. Matan, Z. Tobor, Bydgoszcz-Katowice 2007.
- Hauser R., Skoczylas A., *Rola zasad ogólnych postępowania administracyjnego w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Jackiewicz A. I., *Prawo do dobrej administracji jako standard europejski*, Toruń 2008.
- Janku Z., *Czy ugoda administracyjna jest formą działania administracji publicznej*, [w:] *Ewolucja prawnych form administracji publicznej*, red. L. Zacharko, A. Matan, G. Łaszczyca, Warszawa 2008.
- Jaroszyński A., *Problematyka zasad ogólnych prawa administracyjnego*, „Państwo i Prawo” 1975, z. 7.
- Jaroszyński A., *Zasady ogólne kodeksu postępowania administracyjnego*, „Organizacja – Metody – Technika” 1980, nr 6.
- Jaśkowska M., *Kodeks postępowania administracyjnego w perspektywie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej* [w:] *Procedura administracyjna wobec wyzwań współczesności*, Łódź 2004.
- Jendrośka J., *Reguły i zasady postępowania w administracji publicznej*, [w:] *Współczesne europejskie problemy prawa administracyjnego i administracji publicznej. W XXXV rocznicę utworzenia Instytutu Nauk Administracyjnych Uniwersytetu Wrocławskiego*, red. A. Błaś, K. Nowacki, Acta Universitatis Wratislaviensis No 2770, Prawo CCXCV, Wrocław 2005.
- Jendrośka J., *Zasady postępowania administracyjnego* [w:] *Księga pamiątkowa profesora Eugeniusza Ochendowskiego*, Toruń 1999.
- Kamiński M., *Nieważność decyzji administracyjnej. Studium teoretyczne*, Kraków 2006.
- Kędziora R., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Kędziora R., *Ogólne postępowanie administracyjne*, Warszawa 2012.
- Kędziora R., *Prawne determinanty ochrony zaufania obywateli do administracji publicznej*, [w:] *Prawne i aksjologiczne aspekty służby publicznej*, red. M. Miaskowska-Daszkiewicz, M. Mazuryk, Lublin – Warszawa 2010.
- Kmieciak Z., *Dwuinstancyjność postępowania administracyjnego wobec reformy sądownictwa administracyjnego*, „Państwo i Prawo” 1998, z. 5.
- Kmieciak Z., *Europejskie standardy prawa i postępowania administracyjnego a ustalenia orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998, z. 1.
- Kmieciak Z., *Ogólne zasady prawa i postępowania administracyjnego*, Warszawa 2000.
- Knysiak-Molczyk H., *Dwuinstancyjność postępowania administracyjnego i sądownictwa administracyjnego*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Knysiak-Molczyk H., *Prawo do informacji w postępowaniu administracyjnym, sądownictwie administracyjnym oraz w ustawie o dostępie do informacji publicznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2010, nr 3.
- Kodeks postępowania administracyjnego - wybór orzecznictwa*, red. J. Głównka, A. Lis, J. Luty, Stalowa Wola 2014.
- Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, red. M. Wierzbowski, A. Wiktorowska, Warszawa 2013.
- Korzeniowska-Polak A., *Zażalenie na przewlekłość postępowania administracyjnego*, [w:] *Analiza i ocena zmian kodeksu postępowania administracyjnego w latach 2010-2011*, red. M. Błachucki, T. Górzyńska, G. Sibiga, Warszawa 2012.
- Kotulska M., *Zasady prawa i postępowania administracyjnego - pojęcie i funkcje na tle ogólnej teorii prawa i dyscyplin szczegółowych*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G, LVI/LVII 2009/2010, s. 127-149.
- Kozicka B., Pszczyński M., *Praworządność a interes indywidualny i interes społeczny - dylematy imperium et libertas*, [w:] *Między tradycją a przyszłością w nauce prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Janowi Bociowi*, red. J. Supernat, Wrocław 2009.

- Krzykowski P., Brzuzy A., *Zasady ogólne kodeksu postępowania administracyjnego w orzecznictwie sądów administracyjnych*, Olsztyn 2009.
- Lis A., *Prawo do dobrej administracji podstawa praworządności*, [w:] *Praworządność w dobie kryzysu*, red. J. Luty, R. Piestrak, Stalowa Wola 2013, s. 31-54; tenże, *The Right to Good Administration – Outline*, [w:] *Świat wirtualny a świat realny*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2013.
- Lis A., *Zasada praworządności art. 6 k.p.a.. Uwagi porównawcze*, [w:] *Praworządność i co dalej...?*, red. J. Luty, R. Piestrak, Stalowa Wola 2012.
- Lis A., *Zasady postępowania administracyjnego a prawo do dobrej administracji*, [w:] *Korzenie i ewolucja instytucji prawa sądowego*, red. D. Gil, Lublin 2013.
- Łaszczycza G., Martysz C., Matan A., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, t. 1, *Komentarz do art. 1-103*, t. 2, *Komentarz do art. 104-269*, Warszawa 2010.
- Łętowski J., *Zasada zaufania w stosunkach między obywatelem i administracją*, [w:] *Państwo. Prawo. Obywatel*, red. J. Łętowski, W. Sokolewicz, Ossolineum 1989.
- Marcinik M., *Zasada czynnego udziału strony w postępowaniu administracyjnym w świetle orzecznictwa NSA*, [w:] *Prawo administracyjne w okresie transformacji ustrojowej*, red. E. Knosola, A. Matan, G. Łaszczycza, Kraków 1999.
- Martysz C., *Prawo do informacji w polskim postępowaniu administracyjnym*, [w:] *Internet. Ochrona wolności, własności i bezpieczeństwa*, red. G. Szpor, Warszawa 2011.
- Marzysz Cz., *Instytucja ugody jako gwarancja ochrony praw strony w postępowaniu administracyjnym*, [w:] *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, red. J. Filipek, Bielsko-Biała 2003.
- Matan A., *Zasada uwzględniania z urzędu interesu społecznego i słusznego interesu obywateli w świetle orzecznictwa sądowego*, [w:] *Zasady prawa. Materiały konferencyjne*, red. C. Martysz, A. Matan, Z. Tobor, Bydgoszcz-Katowice 2007.
- Milecka K., *Zasada dobrej administracji w orzecznictwie sądów unijnych*. Cz. 1-2. „Europejski Przegląd Sądowy” 2012, nr 2, nr 3.
- Niewiadomski Z., *Polski model sądownictwa administracyjnego a prawo do dobrej administracji*, [w:] *Polski model sądownictwa administracyjnego*, red. J. Stelmasiak, J. Niczyporuk, S. Fundowicz, Lublin 2003.
- Orzeszyna K., *Prawo do dobrej administracji*, [w:] *Nauka administracji*, red. M. Karpiuk, W. Kitler, Warszawa 2013.
- Państwo prawa. Administracja. Sądownictwo. Prace dedykowane prof. dr. hab. Januszowi Łętowskiemu w 60. rocznicę urodzin*, red. A. Łopatka, A. Wróbel, S. Kiewlicz, Warszawa 1999.
- Podleśny M., *Zasada prawdy obiektywnej w postępowaniu administracyjnym*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. J. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Postępowanie administracyjne w Europie*, red. Z. Kmiecik, Warszawa 2010.
- Skóra A., *Europejskie standardy uczestnictwa (Partizipation) w postępowaniu administracyjnym, w którym bierze udział znaczna liczba podmiotów*, [w:] *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, red. Z. Janku (i in.), Wrocław 2005.
- Stahl M., *Wpływ zasad ogólnych na przekształcenia ustrojowe w administracji publicznej. Zagadnienia wybrane*, [w:] *Ewolucja prawnych form administracji publicznej. Księga jubileuszowa z okazji 60 rocznicy urodzin Profesora Ernesta Knosali*, red. L. Zacharko, A. Matan, G. Łaszczycza, Warszawa 2008.
- Stelmasiak J., *Dwuinstancyjne postępowanie administracyjne w świetle reform ustroju administracji publicznej*, [w:] *Aktualne problemy administracji i prawa administracyjnego*, Przemysł-Rzeszów 2003.
- Taras W., *Instytucje prawne umożliwiające obywatelowi czynny udział w postępowaniu administracyjnym w świetle orzecznictwa NSA*, *Annales UMCS. Sectio G. Ius*, vol. XXXIV, Lublin 1987.
- Taras W., *Zasada informowania o postępowaniu administracyjnym*, OMT 1986, nr 8-9.
- Wąsowski K.A., *Próba aktywizacji stron w postępowaniu administracyjnym w świetle nowego brzmienia art. 7 kodeksu postępowania administracyjnego*, [w:] *Prace studialne Warszawskiego Seminarium Aksjologii Administracji. Szkice z zakresu prawa administracyjnego*, red. Z. Cieślak, K. Zalasieńska, Wrocław-Warszawa 2012.

- Wiktorowska A., *Zasada ogólna zaufania do administracji publicznej*, [w:] *Instytucje procesu administracyjnego i sądowno administracyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. nadzw. dr. hab. Ludwikowi Żukowskiemu*, red. J. Połuszny, Z. Czarnik. R. Sawuła, Przemyśl – Rzeszów 2009.
- Wiktorowska A., *Zasada przekonywania w kodeksie postępowania administracyjnego*, [w:] *Współczesne zagadnienia prawa i procedury administracyjnej. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. zw. dr. hab. Jackowi M. Langowi*, red. M. Wierzbowski (i in.), Warszawa 2009.
- Wyporska-Frankiewicz J., *Zasada dwuinstancyjności postępowania administracyjnego a zasada dwuinstancyjności postępowania sądownoadministracyjnego*, [w:] *Kodyfikacja postępowania administracyjnego. Na 50-lecie k.p.a.*, red. I. Niczyporuk, Lublin 2010.
- Zasady ogólne postępowania administracyjnego - orzecznictwo*, red. A. Lis, J. Główska, J. Luty, Stalowa Wola 2014.
- Zieliński A., *Zasady prawa administracyjnego w świetle orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego*, [w:] *Studia i materiały do raportu o stanie prawa, cz. 2, Prawo administracyjne*, Warszawa 1985.

NOTA O AUTORZE

Dr Artur Lis, adiunkt w Katedrze Historii Prawa Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Gospodarce KUL w Stalowej Woli. Autor publikacji z zakresu prawa administracyjnego i historii prawa. Redaktor Kwartalnika „Przegląd Prawno-Ekonomiczny”.